

DOI: 10.32703/2664-2964-2019-46-126-134

УДК 330.342.3

JEL O1

Ольга Шуміло, к.е.н., доц.

(доцент каф. «Економіка», Харківський національний університет будівництва та архітектури)

ORCID ID: 0000-0002-0574-248X

Людмила Калініченко, д.е.н., проф.

(зав. каф. «Економіка», Харківський національний університет будівництва та архітектури)

ORCID ID: 0000-0001-9847-8448

Катерина Шип,

(здобувач вищої освіти, Харківський національний університет будівництва та архітектури)

ORCID ID: 0000-0002-4609-2217

АНАЛІЗ ВИЗНАЧЕНЬ ПОНЯТТЯ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»

У статті проведено компаративний аналіз визначень поняття «економічна безпека підприємства». За результатами дослідження виділено основні підходи до визначення суті економічної безпеки підприємств. Сучасні науковці розуміють економічну безпеку як стан захищеності діяльності підприємства від зовнішніх та внутрішніх загроз; як стан ефективного використання корпоративних ресурсів; як стан знаходження стратегічного потенціалу підприємства; як комплекс заходів направлених на забезпечення фінансової стійкості підприємства; як чинники що забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу підприємства. У результаті проведеного аналізу визначено, що єдиної думки щодо розуміння сутності поняття в економічній літературі не існує, тому не випадково серед прихильників концепції економічної безпеки тривають термінологічні суперечки. Авторами удосконалено та доповнено поняття «економічна безпека підприємства». Запропоновано розуміти економічну безпеку підприємства як стан захищеності підприємства від загроз зовнішнього і внутрішнього середовища та його адаптивність до змін середовища у поточному періоді діяльності та в майбутньому. Також, зазначено, що незважаючи на достатньо велику кількість підходів до розуміння суті економічної безпеки підприємства, дослідження та удосконалення її суті має відбуватися у зв'язку із дослідженнями зовнішнього та внутрішнього середовища в аспекті впливу сучасних змін, загроз і небезпек підприємства.

Ключові слова: економічна безпека, підприємства, загрози, теоретичні засади економічної безпеки.

© Шуміло О.С., Калініченко Л.Л., Шип К.В., 2019

Постановка проблеми. У сучасних трансформаційних економічних умовах сповнених різноманітних загроз та небезпек, стійкість функціонування підприємства ринку залежить від рівня економічної безпеки на підприємстві. Однією із головних умов ведення ефективної господарської діяльності підприємства є забезпечення його економічної безпеки. Тому дослідження та удосконалення теоретичних аспектів щодо сутності економічної безпеки підприємства з урахуванням сучасних змін середовища є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних основ економічної безпеки підприємства, а також широке коло інших питань, пов'язаних з цією проблемою, знайшли своє відображення в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них: Бендіков М. [4], Воронович Л. [10], Дубецька С. [11], Ілляшенко С. [7], Капустін Н. [13], Ковальов Т. [2], Колосов А. [5], Кирієнко А. [9], Раздіна Є. [12], Соколенко Т.М. [14] та інші. Однак серед сучасних науковців тривають термінологічні суперечки щодо суті поняття, що потребує подальших досліджень.

Мета статті – провести компаративний аналіз наукових визначень суті поняття «економічна безпека підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до мети дослідження проведемо аналіз існуючих поглядів на визначення поняття економічної безпеки, запропонуємо їх систематизацію, виявимо спільні та відмінні риси, переваги і недоліки, сформулюємо власне тлумачення економічної безпеки підприємства. Систематизація визначень науковців щодо поняття «економічна безпека підприємства» подано у табл. 1.

Поняття «економічна безпека» пройшло чимало переосмислень в економічній теорії в зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, що визначають процеси управління. У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека» досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека» (переклад з грецької означає «володіти ситуацією»). У спеціальній літературі наводиться визначення безпеки як стану, при якому будь-який об'єкт знаходиться в положенні надійної захищеності і не піддається негативному впливу будь-яких чинників. У широкому науковому сенсі під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціально-економічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб в ресурсах, технологіях, інформації і моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності і розвитку населення [1].

Для підприємства економічна безпека є станом, при якому досягається ефективність діяльності та гарантується захист від існуючих загроз зовнішнього та внутрішнього середовища. У науковій літературі існує багато підходів до визначення суті поняття «економічна безпека підприємства», але серед найчастіше зустрічається розуміння економічної безпеки підприємства як стану захищеності діяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз.

Так, характерним для цього підходу є визначення Ковальова Д. [2] і Сухорукової Т. [3], адже в їх розумінні економічна безпека – це захищеність його діяльності від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності.

Таблиця 1. Систематизація визначень науковців суті поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення поняття «економічна безпека підприємства»	Особливості визначень
1	2	3
Ковальов Т. [2], Сухорукова Т. [3]	Стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності.	Економічна безпека як стан захищеності підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз
Бендіков М. [4]	Стан захищеності науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу підприємства від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз.	
Колосов А. [5]	Стан захищеності життєво-важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки.	
Воронович Л. [10]	Стан незалежності суб'єктів підприємницької діяльності від недобросовісної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торговельних організацій, від нерациональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків.	
Дубецька С. [11]	Стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників.	
Покропивний С. [6]	Становище найбільш ефективного використання ресурсів для запобігання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства на теперішній час і в майбутньому.	Економічна безпека, як стан ефективного використання корпоративних ресурсів
Ілляшенко С. [7]	Стан ефективного використання ресурсів підприємства і існуючих ринкових можливостей, який дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам, і забезпечує його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії.	
Олейников Є. [8]	Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому.	

Закінчення таблиці 1

1	2	3
Кирієнко А. [9]	Стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого реальні та/або можливі збитки виявляються нижчим за встановлені підприємством межі.	
Раздіна Є. [12]	Комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів.	Економічна безпека як комплекс заходів
Капустін Н. [13]	Сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів.	Економічна безпека як сукупність чинників
Соколенко Т. [14]	Стан, при якому стратегічний потенціал підприємства знаходиться поблизу границь адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони.	Економічна безпека підприємства як стан знаходження стратегічного потенціалу

Джерело: розробка автора

У трактуванні Бендикова Л. [4] економічна безпека – це захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого і кадрового потенціалу від непрямих економічних загроз, що пов'язані з неефективною науково-промисловою політикою держави або формуванням несприятливого зовнішнього середовища, та здатність підприємства до відтворення.

Колосов А. [5] розглядає поняття економічної безпеки як стан захищеності життєво важливих економічних інтересів підприємства від внутрішніх і зовнішніх джерел небезпеки.

На думку Воронович Л. [10] економічна безпека є станом незалежності суб'єктів підприємницької діяльності від недобросовісної конкуренції підприємств-монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торговельних організацій, від нераціональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків.

Дубецька С. [11] пропонує розглядати економічну безпеку підприємства як стан об'єкта в системі його зв'язків з точки зору його стійкості (самовиживання) та розвитку в умовах внутрішніх і зовнішніх загроз, непередбачуваних дій та складно прогнозованих чинників.

Незважаючи на те, що поняття безпека дійсно передбачає відсутність будь-яких загроз, подібний підхід до визначення, на нашу думку, не зовсім вірний. Як відомо основною метою функціонування суб'єкта господарської діяльності є максимізація

прибутку, оптимізація роботи всіх його функціональних і структурних елементів. Саме тому економічна безпека підприємства повинна передбачити не лише усунення загроз (ризиків) і пристосування до зовнішніх економічних умов, а, насамперед, покращення господарської діяльності даного підприємства за рахунок реалізації стратегії економічного зростання, підвищення економічного потенціалу підприємства з урахуванням ризиків, загроз і тенденцій зовнішнього середовища

Економічна безпека, як стан ефективного використання корпоративних ресурсів.

Розуміється Покропивним С. [6] економічна безпека підприємства трактується як «такий стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації та технології) та підприємницьких можливостей, при якому гарантується найефективніше їх використання для забезпечення стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім та зовнішнім негативним впливам (загрозам)».

З точки зору Ілляшенко С. [7] економічна безпека – це стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дозволяють запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечує тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії.

Олейников Е. [8] трактує економічну безпеку підприємства як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування підприємства у теперішній час і в майбутньому.

Кірієнко А. [9] розуміє економічну безпеку як стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого реальні та/або можливі збитки виявляються нижчим за встановлені підприємством межі. У подібному розумінні безпеки акцент робиться не на відсутність загроз, а на забезпеченні високого рівня економічного потенціалу підприємства шляхом організації найбільш ефективної роботи всіх його підрозділів.

Наведене вище визначення економічної безпеки підприємства безсумнівно свідчить про всеосяжний і комплексний підхід до даного поняття, оскільки досліджуються найважливіші фактори впливу на забезпечення економічної безпеки підприємства. Даний підхід більш чітко визначає основні умови забезпечення економічної безпеки підприємства, які визначаються рівнем ефективності використання наявних у підприємства ресурсів у розрізі всіх сфер його господарської діяльності. Однак у межах даного підходу основна увага зосереджена на внутрішньому середовищі підприємства, а саме на ресурсному забезпеченні, разом з тим упускаються з виду багато інших факторів зовнішнього впливу, характер і динаміка розвитку соціально-економічного та ринкового середовища функціонування підприємства, які здебільшого і визначають як наявність ресурсів, так і ефективність їх використання.

Економічну безпеку підприємства як комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарюючих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів визначає Раздіна Є. [12]. Як сукупність чинників які забезпечують незалежність, стійкість, здатність до прогресу в умовах дестабілізуючих факторів розуміє економічну безпеку підприємства Капустін Н. [13]. У межах даних підходів до визначення поняття «економічна безпека підприємства» основна увага зосереджена на комплексі заходів та сукупності певних чинників, що не враховує необхідність запобігання внутрішнім та зовнішнім загрозам підприємства. Саме

тому другий підхід є дещо обмеженим і не повним, оскільки випускає з уваги низку важливих факторів діяльності підприємства.

Соколенко Т.[14] визначає економічну безпеку підприємства, як стан, при якому стратегічний потенціал підприємства знаходиться поблизу границь адаптивності, а погроза втрати економічної безпеки наростає в міру наближення ступеня адаптивності стратегічного потенціалу до граничної зони.

Узагальнюючи підходи до розуміння економічної безпеки підприємства, пропонуємо удосконалити визначення, а саме, зазначити, що із врахуванням динамічності сучасного економічного середовища доцільно доповнити розуміння економічної безпеки підприємства як стану адаптивності сучасним змінам середовища існування підприємства у поточному періоді діяльності та розвитку в майбутньому.

Висновки та пропозиції. У результаті проведеного компаративного аналізу визначень науковців щодо суті економічної безпеки підприємства, слід зазначити, що у науковій літературі досить велика кількість підходів до розуміння суті економічної безпеки підприємства, але дослідження та удосконалення її суті має відбуватися у зв'язку із дослідженнями зовнішнього та внутрішнього середовища в аспекті впливу сучасних змін, загроз і небезпек підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства : навч. посібник / І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков. Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. 262 с.
2. Ковалев Д. Экономическая безопасность предприятия / Д. Ковалев, Т. Сухорукова. *Экономика Украины*. 1998. № 10. С. 48–52.
3. Сухорукова Т. Индикаторы ресурсной безопасности предприятия / Т. Сухорукова. *Бизнес Информ*. 1998. № 6. С. 44–47.
4. Бендиков М.А. Экономическая безопасность промышленного предприятия в условиях кризисного развития / М.А. Бендиков. *Менеджмент в России и за рубежом*. 2002. № 2. С. 17–29.
5. Колосов А.Н. Адаптивная организация деятельности предприятия: монография / А.Н. Колосов. Луганск : Изд-во ВНУ им. В. Даля, 2008. 440 с.
6. Покропивний С.Ф. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропивного. К. : КНЕУ, 2001. 528 с.
7. Ильяшенко С.Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к ее оценке / С.Н. Ильяшенко. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. №3. С. 12–19.
8. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность) / Е.А. Олейников. М. : Интел-Синтез, 1997. 288 с.
9. Кирієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук.: 08.06.01. К., 2000. 19 с.
10. Економічна енциклопедія / Воронович Л.М. Тернопіль, 2000.
11. Дубецька С.П. Економічна безпека підприємств України. *Недержавна система безпеки підприємництва як суб'єкт національної безпеки України*. Збірник матеріалів наук.-практ. конф. К. : Вид-во Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу, 2003. С. 146–172.
12. Раздина Е.В. Экономическая безопасность (сущность и тенденции развития): дис. канд. экон. наук: 08.00.01. М., 1998. 164 с.
13. Капустин Н. Экономическая безопасность отрасли и фирмы / Н. Капустин. *Бизнес Информ*. 1999. № 11–12. С. 45–47.
14. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки / Т.М. Соколенко. *Сучасна наука ХХІ століття* : збірка міжнародна наук.-практ. інтернет-конф. Матеріали конф. Київ, 2011.

REFERENCES

1. Otenko, I.P., Ivashchenko, G.A. and Voronkov, D.K. (2012), *Economichna bezpeka pidpriemstva: Navchalnyi posibnyk* [Economic security of enterprise: Tutorial], KHNEU, Kharkiv, Ukraine.
2. Kovaliov, D. and Sukhorukova, T. (1998), "Economic security of enterprise", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 10, pp. 48–52.
3. Sukhorukova, T. (1998), "Indicators of enterprise resource security", *Biznes Inform*, vol. 6, pp. 44–47.
4. Bendikov, M.A. (2002), "Economic security of an industrial enterprise under the conditions of crisis development", *Menedzhment v Rossii i za rubezhom*, vol. 2, pp. 17–29.
5. Kolosov, A.N. (2008), *Adaptivnaya organizatsiya deyatel'nosti predpriyatiya: Monografiya* [Adaptive organizing of enterprise activity: Monograph], Izdatel'stvo VNU im. V. Dala, Lugansk, Ukraine.
6. Pokropyvnyi, S.F. (2001), *Ekonomika pidpriemstva: Pidruchnyk* [Economics of enterprise: Textbook], KNEU, Kyiv, Ukraine.
7. Iliashenko, S.N. (2003), "Components of enterprise economic security and approaches to its evaluation", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 3, pp. 12–19.
8. Oleinikov, Ye.A. (1997), *Osnovy ekonomicheskoi bezopasnosti (gosudarstvo, region, predpriyatiye, lichnost)* [Fundamentals of economic security (state, region, enterprise, person)], Intel-Sintez, Moscow, Russia.
9. Kyriienko, A.V. (2000), "Mechanism of achievement and support of enterprise economic security", Abstract of Ph.D. dissertation, Economic Sciences, Kyiv, Ukraine.
10. Voronovych, L.M. (2000), *Ekonomichna entsyklopediia* [Encyclopedia of Economics], Ternopil, Ukraine.
11. Dubetska, S.P. (2003), "Economic security of Ukrainian enterprises", *Nederzhavna systema bezpeky pidpriemnytstva iak subiekt natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Non-governmental system of enterprise security as a subject of national security of Ukraine], *Zbirnyk materialiv naukovo-praktychnoi konferentsii* [Conference proceedings of the scientific and practical conference], Vydavnytstvo Evropeiskoho universytetu finansiv, informatsiinykh system, menedzhmentu i biznesu, Kyiv, Ukraine, pp. 146–172.
12. Razdina, Ye.V. (1998), "Economic security (essence and tendencies of development)", Abstract of Ph.D. dissertation, Economic Sciences, Moscow, Russia.
13. Kapustin, N. (1999), "Economic security of branch and firm", *Biznes inform*, vol. 11–12, pp. 45–47.
14. Sokolenko, T.M. (2011), "Economic security of enterprise under the conditions of transitive economy", *Suchasna nauka XXI stolittia* [Modern science of XXI century], *Sioma mizhnarodna naukovo-praktychna internet-konferentsiia* [7th International scientific and practical internet conference], *Materialy konferentsii* [Conference proceedings], Kyiv, Ukraine.

Ольга Шумило, к.е.н., доц.

(доцент каф. «Экономика», Харьковский национальный университет строительства и архитектуры)

Людмила Калиниченко, д.э.н., проф.

(зав. каф. «Экономика», Харьковский национальный университет строительства и архитектуры)

Екатерина Шип

(соискатель высшего образования, Харьковский национальный университет строительства и архитектуры)

АНАЛИЗ ОПРЕДЕЛЕНИЙ «ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ»

В статье проведен компаративный анализ определений понятия «экономическая безопасность предприятия». По результатам исследования выделены основные подходы к определению сущности экономической безопасности предприятий. Современные ученые понимают экономическую безопасность как состояние защищенности деятельности предприятия от

внешних и внутренних угроз; как состояние эффективного использования корпоративных ресурсов; как состояние нахождения стратегического потенциала предприятия; как комплекс мероприятий, направленных на обеспечение финансовой устойчивости предприятия; как факторы обеспечивают независимость, устойчивость, способность к прогрессу предприятия. В результате проведенного анализа установлено, что единого мнения относительно понимания сущности понятия в экономической литературе не существует, поэтому не случайно среди сторонников концепции экономической безопасности продолжаются терминологические споры. Авторами усовершенствована и дополнена понятия «экономическая безопасность предприятия». Предложено понимать экономическую безопасность предприятия как состояние защищенности предприятия от угроз внешней и внутренней среды и его адаптивность к изменениям среды в текущем периоде деятельности и в будущем. А так же, отмечено, что несмотря на достаточно большое количество подходов к пониманию сути экономической безопасности предприятия, исследования и совершенствования ее сути должно происходить в связи с исследованиями внешней и внутренней среды в аспекте влияния современных изменений, угроз и опасностей предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятия, угрозы, теоретические основы экономической безопасности.

Olga Shumilo, Cand. of Economic Sciences, associate professor
(Associate Professor Department of Economics, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture)
Lyudmila Kalinichenko, Doctor of of Economic Sciences, Professor
(Head of the Department of Economics, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture)
Kateryna Shyp
(Higher Education Applicant, Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture)

ANALYSIS OF DEFINITIONS «ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE»

The article provides a comparative analysis of definitions "Economic security of the enterprise". According to the purpose of the study an analysis of existing views on the definition of economic security, we will offer them systematization, we will find common and different features, advantages and disadvantages, formulate our own interpretation of economic security enterprises.

The results of the study highlighted the main approaches to determining the essence economic security of enterprises. Modern scientists understand economic security as a state of protection of the enterprise activity from external and internal threats; as a state of effective use of corporate resources; as a state of finding the strategic potential of the enterprise; how a set of measures aimed at ensuring financial sustainability enterprises; as factors that ensure independence, resilience, the ability to progress an enterprise. As a result of the analysis determined that there is a consensus on

understanding the essence of the concept in economic literature does not exist, so it is no accident among the supporters of the concept economic security is continuing terminological disputes. The authors the concept of "economic security of the enterprise" has been improved and supplemented. It is suggested to understand the economic security of the enterprise as a state protection of the enterprise from external and internal environmental threats and its adaptability to environmental changes in the current period of activity and in the future. Also, it is noted that despite being large enough number of approaches to understanding the essence of economic security of the enterprise, research and refinement of its essence should be related to studies of the external and internal environment in the aspect of influence modern changes, threats and dangers of the enterprise.

Keywords: *economic security, enterprises, threats, theoretical foundations economic security.*